

NOTE ȘI COMENTARII

MIT ȘI ADEVĂR DESPRE MIGRATORII BARBARI ASIATICI

ION CERNAT

Când Pandora asiatică, din curiozitate pur feminină, a deschis cutia uriașă în care hălăduiau din preistorie ceea ce se vor numi populații barbare, nu bănuia cât rău va pricinui Europei. Ea, Pandora, are o scuză: capacul nu se închidea perfect între Urali și Marea Caspică și, prin acel loc, care unește stepa asiatică cu cea europeană, cu șesurile Rusiei și întinderile nord - pontice, s-au scurs toate furiile barbare, timp de un mileniu, producând spaimă și ruină în Europa unită sub cele două Rome, deopotrivă bogate și creștine. "Sămânța întregului dezastru" îl constituie, după Ammianus Marcellinus, hunii, deși migrația este cu mult mai veche și are două componente: o migrație europeană a celților, germanilor și slavilor și o migrație asiatică a sciților, a turco-mongolilor, declanșată cu multe secole înainte de ceea ce admitem astăzi ca mileniul migrațiilor - sec. al III-lea d.H. - anul 1241. Pentru greci și romani și unii și alții erau barbari; nu aparțineau culturii greco-romane, vorbeau limbi diferite de limba filosofilor greci și de limba dreptului roman.

Trebuie să admitem că migrația populațiilor europene - celții, germanii și slavii, desfășurată pe un spațiu restrâns, cu excepția gallaților din Asia Mică și a vandalilor din nordul Africii, cu tot caracterul lor distructiv, a sudat Europa, în care trebuie să vedem începutul teoriei europocentrismului. Când sinteza europeană a creștinismului era pe cale să se înfiripe, se declanșează, cu venirea hunilor, migrația barbarilor asiatici, care după confruntări îndelungate cu apusul Europei, va afecta profund, cu deosebire, sud-estul european, ceea ce va înrăuri negativ desfășurarea procesului de sinteză europeană.

Hoardele asiatice aparțin trunchiului de populații turco-mongole, în care se integrează și populațiile fino-ugrice. Sfântul Ambroziu constată fenomenul invaziilor pustiitoare astfel: hunii s-au aruncat asupra alanilor, alanii asupra goților, goții asupra taifalilor ceea ce arată că mișcarea unuia dintre elemente determină o reacție în lanț, antrenând pe un spațiu geografic imens mari mutații socio-politice.

Există părerea aproape unanimă cu privire la cauzele care au determinat fenomenul migrațiilor. Toți cei care s-au ocupat direct, în scrierile istorice sau indirect, în lucrări de altă natură, în însemnări despre viața social-economică, organizarea politică și viața religioasă.

au căutat să explice sau au acceptat explicațiile anterioare în legătură cu cauzele care au dus la revărsarea furiilor barbare. Pornind de la ocupația de păstori nomazi, s-a spus și se susține încă drept cauză a deplasării violente a acestor barbari, lipsa pășunilor pentru turmele lor de cornute și cabaline. La aceasta se adaugă una care se referă la un spor demografic apreciabil, incomparabil sau insuficient cu spațiul locuit. În sfârșit, analizându-se stadiul de dezvoltare social-economică, de destrămarea a organizării gentilico-tribale, se susține că modificările în evoluția socială - apariția în cadrul ginții a elementelor de "feudalism asiatic" - ar fi dus la marile deplasări de populații din Asia spre Europa. În *Istoria culturii și civilizației*, vol. II, Ovidiu Drimba arată că "... una din posibilele cauze ale migrațiilor a fost o anumită politică de forță inițiată de Imperiul chinez în Asia Centrală", ceea ce poate fi mult mai aproape de adevăr.

Dacă acest complex de cauze nu poate fi ignorat și nici eludat, nu-i mai puțin adevărat că poate fi reanalizat. Într-adevăr, lipsa vegetației la un moment dat, dintr-o anumită zonă, poate determina mutații și schimbări de populații, dar, pe un spațiu limitat, până acolo unde condițiile pedo-climatiche atestă prezența vegetației. Dacă admitem deplasarea din această cauză, ar însemna ca pe locul părăsit să nu se mai așeze o altă populație cu același mod de viață, ori lucrurile nu stau deloc așa; în locul populațiilor plecate, vin imediat altele. Cum s-ar putea ca noua populație, cu același mod de viață, crescătoare de animale, să se așeze pe un teren lipsit de vegetație? Este posibil să fi dispărut vegetația de pe un spațiu vast, însumând milioane de km², pe care locuia o populație (ținând seama de densitatea populației din Mongolia de astăzi) sub 1 locuitor pe km².

Spațiul pe care se mișcă populațiile barbaro-asiatice este față de Europa, considerată de Napoleon o vizuină uriașă: de la nordul Zidului chinezesc, toată Asia centrală până la limita indo-persană, depășind stepele caspice și pătrunzând în stepele nord-pontice, Stepă calmucă, Cubanul, șesurile rusești mergând în nord spre Polonia și în sud pe Dunăre până la Porțile de Fier. O privire asupra datelor oferite de *Mic atlas geografic*, ediția 1978, confirmă un spațiu cuprins între paralele 45° și 55°, venind dinspre Amur spre Dunăre, ceea ce ar da o suprafață de aproximativ 10 milioane km² și pe o distanță de la est spre vest de cel puțin 12 mii km.

Date sigure asupra dimensiunilor acestui spațiu se oferă asupra fostelor republici ale URSS, Rep. Cazahă, Uzbekă, Kirghiză, Turcmenă, Tadjică și asupra Mongoliei, care, la un loc însumează 5.559.400 km² cu o populație de 40 milioane de locuitori și cu o densitate de 7 locuitori pe km². Această abundență de spațiu este brăzdată de fluvii mari ca: Obi, Enisei, Lena, Amur, Selenga, Amudaria și Sârdaria, lacuri, adevărate mări, precum Lacul Aral 67.700 km², Baikal 30.500 km² și Marea Caspică. Stepă necuprinse, cu vegetație specifică, păduri nesfârșite de taiga, zone deșertice, ținuturi subtropicale, ca cele din sudul Asiei Centrale, climat pronunțat continental, cu temperaturi cuprinse între +55° C și -50° C, o faună bogată din care nu lipsește peștele în abundență, a animalelor cu blană fină, toate acestea oferă o imagine care trebuie să fie foarte aproape de cea de acum 1.600 de ani. Cu siguranță, au fost ani întregi de secetă, turmele au distrus o parte din vegetație și solul s-a erodat, însă la spațiul descris aceste calamități nu puteau lua caracter catastrofic.

O deplasare spre nord sau sud de câteva sute de kilometri restabilește condițiile minime de trai ale populațiilor în discuție. Așadar, lipsa pășunilor pentru numeroasele lor turme, nu rezistă drept cauză a migrării spre Europa, cu atât mai mult cu cât teritoriul părăsit este și astăzi locuit de strămoșii turco-mongolilor.

Sporul demografic de care vorbesc unii cercetători nu poate fi cauza determinantă în mutațiile de populații asiatice. Chiar dacă am admite, în lipsa unor date că populația s-a dublat, condițiile și mediul ofereau surse de supraviețuire pentru toți.

Ocupațiile acestor populații - creșterea vitelor, a oilor și a cailor, a cămilelor, pescuitul, vânătoarea și meșteșugurile casnice ancestrale - ofereau condiții de trai la un nivel satisficător. Vânătoarea era colectivă și presupunea hăituirea vânatului pe un areal însemnat ca întindere, oferind prin desfășurarea ei, atât o îndeletnicire, cât și un exercițiu militar. căci manevrele pe care le execută migratorii pe câmpul de luptă cu populațiile sedentare își au sorginea în vânărea animalelor. În deplasarea lor vijelioasă, ei vor înlocui vânărea animalelor cu a oamenilor. În creșterea vitelor nu se cerea nici un efort; nu avem dovezi că în perioadele reci creșterea vitelor ar fi avut la bază stabulația, care presupune în mod obligatoriu, recoltarea și depozitarea furajelor. Cu excepția sudului Asiei Centrale nu s-a practicat nici un fel de agricultură, iar afirmațiile despre agricultura practică de unii migratori barbari în Europa nu are la bază nici un temei; agricultura, chiar primitivă, presupune sedentarizarea, o perioadă de așteptare a creșterii și recoltării păioaselor. Avem dovezi sigure că la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, urmașii vechilor migratori turco-mongoli și fino-ugrici nu practicau încă agricultura și distrugeau recoltele și terenurile amenajate de coloniștii ruși. Pretenția urmașilor vechilor migratori barbari că ar fi avut o civilizație bazată pe agricultură este absurdă. Ei au învățat agricultura în contact cu europenii sedentari.

Organizarea socială a migratorilor asiatici a avut la bază ginta. Studiul realizat de istoricii ruși asupra acestui aspect a avut în vedere pe mongolo-tătari, ultimii migratori, care au dominat stepele rusești timp de mai multe secole. Cu toate limitele ei pornind de la concepția care o domină, lucrarea lui B.D.Grecov și A.I.Iacubovschi, *Hoarda de Aur și decăderea ei*, rămâne o lucrare de referință în domeniu. Potrivit studiului asupra populațiilor stepei se apreciază că "... mongolii au trăit în societatea gentilică, atât înainte, cât și după formarea imperiului. Sub învelișul vechi al ginții, se manifestă relații noi, de tip feudal".

Un istoric citat de Iacubovschi și Grecov, Vladimirțov, aprecia că "... la sfârșitul treptei de sus a barbariei, mongolii duceau o viață bazată pe ail, adică trăiau în familii separate". Anterior organizării pe ail a existat în societatea mongolă organizarea pe bază de **kuren**, mod de viață nomad, care consta în așezarea tribului în formă de cerc, iar cortul celui mai în vârstă dintre ei constituia mijlocul cercului. Tribul așezat pe un teritoriu dobândit, în formă de cerc, poartă denumirea de kuren.

Ginta mongolă - **obog** - constituia o reuniune foarte tipică de persoane înrudite prin sânge care se baza pe agnicitate (toți membrii își au originea dintr-un strămoș sigur pe linie masculină) și pe exogamie (principiul răspândit la populațiile primitive după care căsătoria nu poate avea loc decât între membrii unor triburi diferite).

Trecerea de la modul de viață bazat pe kuren la cel bazat pe ail, ambele nomade,

a dus la apariția unui anumit tip de aristocrație a stepei, în jurul căreia se vor strânge elemente războinice care își căutau mijloacele de subzistență în jafuri și prădăciuni la vecini. Tot acum a apărut noionul în jurul căruia se vor coagula nökör-ii (prieteni) care depun șefului jurământ verbal. Din rândurile acestei "aristocrații" se va alege un han a cărui autoritate s-a exercitat asupra triburilor-ailuri și ginți. Abilitatea, forța fizică, capacitatea de a da lovituri reușite erau hotărâtoare în desemnarea hanului. Aceste trăsături le-a avut Gengis-Han.

Luând ca model societatea mongolă de la începutul mileniului al II-lea, ne putem imagina care a fost forma de organizare a celorlalți migratori barbari, începând cu hunii, avarii, bulgarii, ungurii, pecenegii, cumanii, uzii, cabarii, alanii, brodnicii, găgăuzii și sfârșind cu tătarii. Toate aceste populații se înrudesesc, au același mod de viață, de organizare, același nivel cultural cu excepția unor triburi turcice, mai favorabile penetrației culturii indo-europene. Aceste triburi turcice au și creat state în sudul Asiei Centrale începând cu secolul al VII-lea.

Cultura lor materială și spirituală este rudimentară, iar civilizația lor este cuprinsă în ceea ce istoricii apuseni denumesc "... civilizație de stepă", sintagmă elegantă care acoperă tocmai conținutul fundamental al noțiunilor de civilizație. În realitate, toate populațiile amintite, aflate pe trepte specifice sălbătăciei și barbariei, se remarcă printr-o "civilizație bazată pe cumâs" (lapte de iapă fermentat).

Trebuie observat că zona de locuire primară a acestor populații este la periferia unor mari culturi: chineză, indiană și persană. Este adevărat că, anterior migrațiilor spre Europa, populațiile hunice au invadat China, dar toți cei intrați în civilizația și cultura chineză au sfârșit repede prin a fi chinezi. Același lucru s-a întâmplat și cu o bună parte din mongolo-tătari. Era riscant pentru aceștia de a repeta invaziile spre răsărit și sud. Deși priveau cu jind la viața sedentară a unor populații mai evolute din sudul Asiei Centrale, la nivelul lor cultural și social nu au perceput distanța în timp ce-i separa de acestea, după cercetătorii apuseni două mii de ani. Incapabili să înțeleagă și să se adapteze unor realități sociale și culturale noi, au preferat să jefuiască și să distrugă. Impactul cultural suferit i-a determinat să-și îndrepte atenția spre vest, unde sperau să aibă șanse mai mari.

Reluând ideea cauzelor care au determinat migrația barbarilor asiatici, arătăm că una din ele, cu mai mare grad de probabilitate și credibilitate a constat din incompatibilitatea a doi factori: pe de o parte cultura și civilizația chino-indo-persană care i-a respins pe barbari și, pe de altă parte, neputința barbarilor de a se adapta civilizațiilor și culturilor străvechi.

Datorită condițiilor materiale și sociale în care trăiau aceste populații, el - omul stepei - a dobândit o psihologie aparte; el încearcă să devină ceva prin forță într-o lume care-i este firesc ostilă. În acest proces de "devenire", omul stepei este ajutat de lipsa celor mai elementare noțiuni de morală. La aceasta se adaugă două elemente care nu pot fi neglijate: calul rezistent la intemperii, iute pe întinderile nesfârșite ale stepei și o armă redutabilă - arcul cu săgeata. Într-adevăr, barbarul asiatic nu are noțiunea de țară; oriunde își pune cortul este țara lui și nu este de mirare că face confuzia între țară și cort, cort care n-a fost pus de două ori în același loc. Dar dacă nu au noțiunea de țară, nu au nici

noțiunea de spațiu, un spațiu delimitat geografic și istoric. Acest mod de a privi realitățile geopolitice a lăsat urme adânci în conștiința popoarelor care au strămoși direcți pe barbarii asiatici: ungurii și bulgarii, dar s-a impus și unor urmași ai migratorilor europeni: germanii. Această foame de spațiu la popoarele moderne amintite nu are o bază reală deoarece strămoșii lor nu au avut țară, ci teritorii de pradă. Ei încearcă și astăzi să înglobeze în țara lor și vechile teritorii de pradă, care, evident, aparțin altor popoare mai vechi.

Religia populațiilor barbaro-asiatice este primitivă, animistă și șamanistă, nu se ridică la nivelul înțelegerii sensului moral al acțiunii umane. Cum cerul se adună rotund în jurul calului și călărețului, omul stepei se închină unei divinități Görtangrî - zeul cerului, care-l ocrotește în cortul lui rotund ce ia forma iurtei. Această formă o găsim și în elementul vestimentar care-i acoperă capul și care va fi împrumutat ca element de construcție în acoperișul turelor bisericilor rusești.

În ciuda mărturiilor târzii persane, mult înfrumusețate - în literatură și arhitectură, numite impropriu arabescuri - după cum impropriu este să spunem cultura arabă - care arată o anumită noblețe sufletească pentru omul stepei și a mărturiilor europene moderne care păstrează nostalgia timpurilor primare, barbarii asiatici sunt violenți și hoți, își fură caii și femeile, se omoară pentru cauze care sunt minore privite în perspectiva timpului. Sunt într-o continuă căutare a hranei; foamea îi pândește la fiecare pas iar sărăcia lucie și mizeria îi însoțește pretutindeni. Sângeroși în mod gratuit, drumul lor este presărat cu jafuri, distrugeri și omoruri. De asemenea, în psihologia acestor migratori barbari sălășluiesc două însușiri diametral opuse: una de stăpân atunci când este cuceritor și cea de slugă când este învins. Tătarii prinși în luptele cu românii au fost transformați în robi, împăcându-se cu situația și noul statut social. Poziția adoptată față de noii cuceritori priviți ca inferiori și slugi, indiferent de poziția socială, s-a răsfrânt în interior asupra propriilor femei și asupra celor cucerite. Nu degeaba Gengis-Han arăta că cea mai mare bucurie a mongolului este să ia femeia altuia. Toți migratorii barbari, fără excepție, s-au considerat îndreptățiți de a fi întreținuți de populațiile sedentare.

Spre deosebire de germani și slavi, populații numeroase și intrate timpuriu în circuitul european, asiaticii sunt puțini; cruzimea și dimensiunile jafurilor i-au dilatat în ochii cronicarilor vremii. Că este așa ne-o demonstrează faptul că, dacă nu i-a încăput toată Asia, au încăput foarte bine în vechea provincie romană Panonia care nu are mai mult de 40.000 km². Forța lor a constat din atacul cavaleriei ușoare, ușor manevrabilă pe câmpul de luptă, pe folosirea arcului și a suliței. Numai cine nu cunoaște modul de organizare a armatelor feudale europene, care excludea masa producătorilor direcți de la portul armelor le acordă barbarilor calificativul de superiori. Este adevărat că primele confruntări militare au fost defavorabile europenilor, când însă aceștia au înțeles că migratorii nu rezistă unei lupte de uzură, au obținut rezultate deosebite pe câmpul de luptă: armatele romane în fața hunilor, bizantinii și statul franc în fața avarilor, germanii în fața ungarilor.

Se admite în literatura de specialitate că barbarii asiatici au întemeiat imperii de stepă, dar nu se are în vedere faptul că ideea de stat este străină acestora. Ideea imperială care îi mai stăpânește pe unii urmași ai migratorilor a fost împrumutată fie de la chinezi, fie de la romani. Creațiile lor statale sunt imitații și vor dispărea sub loviturile altor barbari

sau a statelor europene. Atât "imperiul" hunilor, cât și cel al tătarilor, înglobează populații eterogene din punct de vedere etnic, nu au fost state care să se dezvolte pe baza evoluției normale a unui singur popor. Ambele sunt creații statale artificiale, alcătuite prin forță și acaparare de spații imense. Cum stăpânirea lor a fost o stăpânire de pe spatele calului, în consecință a fost și temporară, marea majoritate a migratorilor barbari asiatici topindu-se în masa sedentarelor.

Șanse de supraviețuire au avut numai ungurii și bulgarii, dar acest lucru nu se datorează unei concepții de stat proprii, cât îndeosebi creștinării lor, deoarece toate populațiile care nu au avut o religie sau nu și-au însușit o religie universală au dispărut în istorie.

BIBLIOGRAFIE

1. Gh. Brătianu, *Marea Neagră*, București, 1988.
2. Ov. Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. II, București, 1987.
3. B.D.Grecov, A.I.Iakubovschi, *Hoarda de Aur și decăderea ei*, București, 1953.
4. René Grousset, *L'empire des steppes. Attila, Gengis-Khan, Tamerlan*, Payot, Paris, 1934.
5. N. Iorga, *Studii asupra evului mediu românesc*, București, 1984.
6. Idem, *Locul românilor în istoria universală*, București, 1985.
7. Mustafa Ali Mehmet, *Istoria turcilor*, București, 1976.
8. Manole Neagoe, *Attila, Gînghiz-Han, Tamerlan*, București, 1971.
9. Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, ed. a II-a, Cluj, 1972.
10. xxx, *Jocul periculos al falsificării istoriei*, București, 1986.
11. xxx, *Mic atlas geografic*, București, 1978.